

روند جهانی سازی اقتصاد در ایران

■ دکتر شهناز مشایخ**
 ماندانا طاهری
 زهرا فرشی

با توجه به چشم‌اندازهای اقتصادی ایران در سال ۱۴۰۴ مطابق با سند بیست ساله نظام و سیاست‌های کلی اصل ۴۴ و ابلاغ آن توسط مقام معظم رهبری، هدف دست یافتن به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقای نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل در سال ۱۴۰۴ است. بنابراین شتاب بخشیدن به رشد اقتصاد ملی، ارتقای کارایی بنگاه‌های اقتصادی و بهره‌وری منابع مادی و انسانی و فناوری، افزایش رقابت‌پذیری در اقتصاد ملی، افزایش سهم بخش خصوصی و تعاونی در اقتصاد ملی، کاستن از بار مالی و مدیریتی دولت در تصدی فعالیت‌های اقتصادی، افزایش سطح عمومی اشتغال، تشویق مردم به پس‌انداز و سرمایه‌گذاری و بهبود درآمد خانوارها از جمله اقداماتی است که باید صورت گیرد. در این میان، با توجه به آنچه تا به حال گفته شده است، پیوستن ایران به بازارهای بین‌المللی در قالب سازمان تجارت جهانی از ضروریات این امر محسوب می‌شود. در سال‌های اخیر اقداماتی جهت پیوستن به WTO انجام شده است. در برنامه سوم مسائلی چون خصوصی‌سازی، تنظیم انحصارات و رقابتی کردن فعالیت‌های اقتصادی، اصلاح نظام مالیاتی، جهش صادراتی، حذف موانع غیر تعرفه‌ای و تبدیل آنها به تعرفه‌های گمرکی و راه‌اندازی شبکه جامع اطلاع‌رسانی بازرگانی کشور (داخلی و خارجی) پیش‌بینی شده است.

در سال‌های اخیر اقدامات سودمندی مانند یکسان‌سازی نرخ ارز، گسترش خصوصی‌سازی، لغو برخی انحصارات و افزایش رقابت، اصلاح نظام مالیاتی، تکیه بر سیاست توسعه صادرات، تصویب قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی، کاهش موانع غیر تعرفه‌ای، از جمله حذف بسیاری از مجوزهای وارده، تصویب قانون تجمیع عوارض انجام گرفته است. با این حال، هنوز کمبود و ایرادات زیادی در قوانین و رویه‌های موجود به چشم می‌خورد.

مشکلات قوانین ایران

برای برخی کالاها باید حذف شود، قانون اخذ مابه‌التفاوت سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان برای کالاهای وارداتی باید لغو شود و برخی معافیت‌ها و امتیازهای اعطایی به صادرکنندگان نیز باید برداشته شود.

در مورد سرمایه‌گذاری خارجی هم در قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی و آیین‌نامه اجرایی آن شرایط و محدودیت‌هایی برای سرمایه‌گذاری خارجی ذکر شده است (مثل امکان استفاده از الزام فروش داخلی و امکان محدودسازی انتقال ارز به خارج) که باید حذف شود. در زمینه خدمات نیز ممنوعیت وسیعی برای فعالیت خارجی‌ها در زمینه خدمات، از جمله خدمات مالی (بانک و بیمه)، حمل‌ونقل و مخابرات وجود دارد که باید تعدیل شوند.

همچنین در بحث بازار سرمایه، نیازمند اتخاذ تدابیر مناسب در ابعاد مختلف اقتصادی، حقوقی و سیاسی هستیم. بازنگرایی ترتیبات ارزی و روی آوردن به

ایران در زمینه ارزش‌گذاری گمرکی و قواعد مبدا، استانداردها و حقوق مصرف‌کننده، رقابت و مقابله با انحصار، اقدامات حفاظتی و جبرانی برای حمایت از صنایع داخلی در شرایط اضطراری و مقابله با ورود کالاهای یارانه‌ای کمبود قانونی دارد. باید قوانینی تدوین و تصویب شود. در زمینه حقوق مالکیت فکری هم از یک طرف قوانین مربوط به کپی رایت و مالکیت صنعتی باید اصلاح و تکمیل شود. از جمله باید قوانینی درباره اعلام جغرافیایی، طرح‌های صنعتی، اطلاعات افشانشده، طرح‌های ساخت مدارهای یکپارچه و کنترل رویه‌های ضد رقابتی تصویب شود. از طرف دیگر باید حداقل به کنوانسیون‌های بین‌المللی ذکر شده در موافقت‌نامه WTO درباره حقوق مالکیت فکری، یعنی موافقت‌نامه TRIPS، ملحق شویم. همچنین در زمینه تجارت کالا مجوزها و ممنوعیت‌های موجود

سایر موافقت‌نامه‌های سازمان جهانی تجارت، در مواردی می‌توان واردات را محدود کرد.

ضرورت پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی

سازمان تجارت جهانی بیش از ۹۶ درصد تجارت جهان را در دست دارد. بنابراین، تقریباً کل تجارت جهانی در دست اعضای این سازمان و تابع قواعد و مقررات آن است. اعضای این سازمان حتی حاضر نیستند با کشورهای غیر عضو هم در چارچوبی نازل‌تر از این قواعد و مقررات رابطه داشته باشند.

علاوه بر این، بیش از سه چهارم اعضای سازمان تجارت جهانی را کشورهای در حال توسعه و کم‌توسعه یافته تشکیل می‌دهند. این امر نشان می‌دهد که آنها به‌رغم برخی نگرانی‌ها، به این سازمان اعتماد کرده‌اند. ضمن اینکه امکان خروج از این سازمان نیز هر لحظه وجود دارد. بنابراین، ایران هیچ چاره‌ای جز پیوستن به این سازمان به عنوان یکی از مظاهر جامعه جهانی ندارد و هر راه دیگری متضمن هزینه‌هایی به مراتب بیشتر است. به علاوه، الحاق به سازمان تجارت جهانی با گشودن بازارهای خارجی به روی کالاهای ایرانی و تسهیل جذب سرمایه‌گذاری خارجی راهی است برای تحقق سیاست جهش صادراتی که در قانون برنامه سوم ایران پیش‌بینی شده است.

روند الحاق

ایران در سال ۱۳۶۵ تقاضای الحاق به سازمان تجارت جهانی را به این سازمان ارائه داد که از آن زمان تاکنون با مخالفت امریکا روبه‌رو بوده است. بنابراین، برای پیشبرد فرآیند الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی باید موانع سیاسی برطرف شود و دستگاه دیپلماتیک کشور فعال‌تر عمل کند. اولین درخواست ایران برای پیوستن به سازمان تجارت جهانی ۱۹ جولای ۱۹۹۶ به این سازمان ارسال شد. ایران در ۲۶ مه ۲۰۰۵ به عنوان عضو ناظر سازمان تجارت جهانی پذیرفته شد، اما گروه کاری ایران برای پیوستن به این سازمان هنوز تشکیل نشده است. ایران در آبان ۱۳۸۸ متن گزارش سیاست‌های تجاری خود را تقدیم دبیرخانه سازمان تجارت جهانی کرد. در خصوص رئیس گروه کاری الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی، با آنکه توافق بر سر رئیس گروه کاری الحاق ایران صورت گرفته است، ایالات متحده امریکا از قرار گرفتن تعیین رئیس گروه کاری الحاق در دستور جلسه شورای عمومی سازمان تجارت جهانی جلوگیری می‌کند.

در تاریخ ۱۹ ساله GATT و WTO در کشورمان سه مقطع زمانی اهمیت بیشتری دارند:

تیرماه سال ۱۳۷۵، تاریخ ارائه درخواست رسمی به دبیرخانه WTO برای شروع فرآیند الحاق که خود یک پیشینه ۵ ساله تحقیق، بررسی و رایزنی و تصمیم هیئت وزیران را پشت سر داشت.

خرداد ۱۳۸۴، پایان ۹ سال مخالفت امریکا با عضویت ناظر ایران در این سازمان و کسب موقعیت ناظر برای کشور.

۲۶ مهرماه ۱۳۸۹، شکسته شدن طلسم آغاز فرآیند الحاق به دنبال تصویب هیئت وزیران بود.

این آغاز فرآیندی است که تا رسیدن به نتیجه نهایی، یعنی عضویت رسمی در WTO حداقل ۱۰ سال زمان می‌برد. در همین مدت نیز دو برنامه توسعه در کشور اجرا خواهد شد و استراتژی توسعه و جهت‌گیری اقتصادی کشور کاملاً رقم خواهد خورد. به علاوه برای تحقق اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله عملاً سه برنامه پنج‌ساله پیش‌روست؛ یعنی ۱۵ سال و همین مدت‌زمانی است که فرآیند الحاق به این سازمان به طول خواهد انجامید. در هر صورت، این فرآیند که طولانی، چندمرحله‌ای و پیچیده خواهد بود، ایران را به یک مدیریت استراتژیک که برنامه‌های توسعه ما را متأثر می‌سازد، نیازمند می‌کند، چرا که ایران با عضویت در WTO تنها یک کرسی رسمی مانند سایر سازمان‌های بین‌المللی به دست نمی‌آورد بلکه می‌خواهد حضور دائمی، بدون تبعیض، شفاف و قابل پیش‌بینی در بازار ۱۵۳ کشور (اعضای فعلی) و بیش از ۱۸۰ کشور در آینده داشته باشد. به دست آوردن چنین حضوری مستلزم طی ترتیبات قانونگذاری، حقوقی و مذاکره‌ای و بویژه پذیرش تعهدات خاصی است و تجربه‌ای است که در کشور وجود ندارد، اما اراده‌ای وجود دارد که این سنگ بنا را در کشور در قالب یک برنامه

نظام ارزی انعطاف‌پذیرتر، از جمله اقدامات مهم در این زمینه است. در نظام نرخ ارز ثابت، پیامد رکود یا تورم در کشورهای شریک تجاری تا حدود زیادی به اقتصاد ملی قابل سرایت است. اما در نظام‌های ارزی انعطاف‌پذیر امکان بیشتری برای تمرکز سیاست‌های پولی و کاربرد سیاست‌های نرخ بهره برای دفاع از نرخ برابری پول ملی فراهم می‌شود.

اصلاحات ساختاری نیز به منظور حذف موانع رشد اقتصادی از قبیل انحصارگری و موانع تجاری باید صورت گیرد. مخاطرات اخلاقی در سیستم مالی کشور از طریق وضع مقررات احتیاطی و نظارتی با هدف اجتناب دولت از تضمین وام‌های خارجی شرکت‌ها و مؤسسات مالی خصوصی، متناسب بودن میزان ورود سرمایه خارجی با توان جذب اقتصاد، تنظیم بودجه دولت بر مبنای چرخه اقتصاد متوازن، تنظیم حجم پول و نقدینگی متناسب با میانگین رشد اقتصاد طی چرخه کسب و کار اقتصادی و کاهش مداخله دولت در اقتصاد با هدف تقویت توان رقابتی بخش خصوصی با توسعه چارچوب‌های نظارتی و ایجاد نهادها و بهبود زیربنای اساسی برای فعالیت بازار سرمایه باید صورت گیرد.

تعامل منطقی و دوسویه بین بازار سرمایه با سایر بازارهای اقتصادی و ایجاد محیط‌های قانونی نافذ و توانمند که در درجه اول مستلزم تدوین مقررات مربوط به فرآیند آزادسازی مالی است، باید صورت گیرد. اما کشورهایی که از محیط قانونی ضعیف و ناکارآمد برخوردارند، باید قبل از شروع فرآیند آزادسازی یا طی این فرآیند، زمینه‌های لازم را برای دستیابی به ثبات مالی فراهم کنند.

شفافیت اطلاعات نقش مهمی در پیشگیری از بحران ایفا می‌کند و در شرایط طبیعی، با بهبود استانداردهای مربوط به انتشار اطلاعات و افزایش شفافیت سیاست‌های اعمال شده، می‌تواند در ارزیابی مناسب ریسک بازارها، جلوگیری از وضعیت عدم تعادل و اقدامات به موقع سیاست‌گذاران در زمینه مقابله با آسیب‌های احتمالی مؤثر باشد. ایران در سال ۸۶ این‌نامه نظام راهبردی شرکتی را به منظور افزایش شفافیت در بازار سرمایه به تصویب رسانده است.

مراحل الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی

مزایا و معایب الحاق

عضویت کامل ایران در سازمان تجارت جهانی می‌تواند به صورت بالقوه آثار و تبعات مهمی را در جهت توسعه تجارت خارجی، و در نهایت، رشد و توسعه اقتصادی کشور به دنبال داشته باشد. الحاق به این سازمان می‌تواند آثار مثبت زیر را در بر داشته باشد:

- قانونمندی، پیش‌بینی‌پذیری، ثبات و شفافیت در روابط و فعالیت‌های اقتصادی و تجاری در داخل و خارج
- تسهیل دسترسی به بازار کشورهای دیگر و تسهیل تحقق سیاست جهش صادراتی و توسعه برون‌گرا
- تسهیل جذب سرمایه‌گذاری خارجی و انتقال تکنولوژی و ایجاد اشتغال
- از میان رفتن حمایت‌های اقتصادی و رانت‌ها و ایجاد محیط رقابتی و آمادگی برای رقابت در بازار جهانی
- دستیابی مصرف‌کنندگان به کالاهای مرغوب‌تر و ارزان‌تر
- مشارکت در تصمیم‌گیری‌های جهان درباره قواعد و مقررات تجاری
- دسترسی به یک سازوکار حل اختلاف مطمئن برای رسیدگی به تخلف سایر کشورها از تعهدات خود
- اما الحاق به سازمان تجارت جهانی نیز یک سری آثار منفی و دغدغه‌هایی در پی دارد، از قبیل:
 - کاهش استقلال عمل در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی و تجاری و آسیب‌پذیری بیشتر در مقابل تحولات خارجی که البته از تبعات اجتناب‌ناپذیر زندگی در دنیای به هم پیوسته در عصر جهانی شدن است.
 - تحت فشار قرار گرفتن یا حتی ورشکستگی صنایعی که تا یک دوره زمانی نتوانند به قدرت رقابت دست یابند.

البته در همین جا باید اشاره کرد که بر اساس مفاد موافقت‌نامه گات و

راهبردی و با مشارکت تمامی دستگاه‌های ذی‌ربط دولتی و نمایندگان بخش خصوصی پایه‌گذاری کند.

این بدان معناست که ایران قصد دارد به طور جدی سیاست استراتژی تعامل با اقتصاد جهانی با هدف توسعه صادرات غیرنفتی به عنوان محور اصلی توسعه اقتصادی و صنعتی کشور را در برنامه‌های خود، بویژه در افق چشم‌انداز ۲۰ ساله، دنبال کند. مذاکرات الحاق که فرآیندی است تدریجی و مرحله‌ای، بهترین فرصت برای کشور به شمار می‌رود که چگونه می‌خواهد و می‌تواند از نیروها و عوامل اقتصاد جهانی در برنامه‌های توسعه اقتصادی و تدوین قوانین و سیاست‌های اقتصادی با رویکرد برون‌گرا استفاده کند.

بر این اساس، در حوزه‌های مختلف کالا، خدمات و مالکیت فکری، یعنی سه حوزه اصلی تحت پوشش WTO، وضعیت ما در حال حاضر به قرار زیر است:

مطابق گزارش روابط عمومی گمرک ایران، ارزش صادرات غیرنفتی بدون احتساب میعانات گازی در ۹ ماهه سال جاری بالغ بر ۱۴ میلیارد و ۷۳۹ میلیون و ۷۰۰ هزار دلار بود که در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته ۴/۲۱ درصد افزایش نشان می‌دهد. با احتساب میعانات گازی نیز در نه ماهه سال جاری به ۱۸ میلیارد و ۱۲۷ میلیون و ۲۲۰ هزار دلار رسید که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۳/۳۴ درصد کاهش داشته است. در نه ماهه سال جاری ۳۷ میلیارد و ۳۵ میلیون و ۷۴۰ هزار دلار انواع کالا وارد کشور شد که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۳/۰۸ درصد کاهش داشت. شمش آهن و فولاد غیرممزوج، بنزین و گندم عمده‌ترین کالای وارداتی بود. در مدت یادشده، سایر گازهای نفتی و هیدروکربورهای گازی عمده‌ترین کالای صادراتی بود. در این مدت به ترتیب عراق، چین، امارات متحده عربی، هند و افغانستان بزرگ‌ترین خریدار کالاهای ایرانی بودند. در مقابل، امارات متحده عربی بزرگ‌ترین صادرکننده انواع کالا به کشورمان به شمار می‌رود و بعد از آن به ترتیب آلمان، چین، جمهوری کره و سوئیس بزرگ‌ترین صادرکنندگان به ایران هستند.

در زمینه مالکیت فکری هم به طور بالقوه و بالفعل می‌توانیم محصولات زیادی را برای عرضه به بازارهای خارجی داشته باشیم. از آثار مکتوب و آثار سمعی-بصری، از جمله فیلم‌های سینمایی و محصولات صنعتی چون فرش و صنایع دستی گرفته تا صنعت نرم‌افزار و اختراعات و طرح‌های صنعتی، الحاق به WTO باعث حمایت از این محصولات در بازارهای خارجی و جلوگیری از تکثیر و استفاده غیرمجاز از آنها و لطمه به تولیدکنندگان پدیدآورندگان ایرانی می‌شود.

به طور کلی، محصولات مشمول حقوق مالکیت فکری عبارتند از: آثار مربوط به کپی رایت (از کتاب و نرم‌افزار تا آثار سمعی-بصری)، اختراعات، علائم تجاری، علائم جغرافیایی، گونه‌های گیاهی و غیره. در واقع، با الحاق به WTO و در نتیجه کاهش موانع تجارت خارجی، نه تنها راهیابی محصولات صادراتی فعلی ما به بازارهای خارجی تسهیل خواهد شد، بلکه محصولاتی هم که در اثر موانع موجود امکان صدور نیافته‌اند، امکان صدور خواهند یافت. پیوستن به WTO به پیشرفت سیاست جهش صادراتی ایران کمک خواهد کرد.

راهکارها و نتایج

با توجه به بررسی‌های تحلیلی شاخص‌های مرتبط با سیاست‌ها و نهادهای اقتصادی و تجربه کشورهای تازه ملحق شده، برای ایجاد بهبود لازم در شاخص‌های اقتصادی و نهادی ایران راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

۱. اصلاح سیاست‌ها و نهادهای بازرگانی خارجی کشور با هدف ارتقای شاخص آزادی تجارت از طریق اصلاح نظام تعرفه‌ای به وسیله حذف یا تبدیل موانع غیرتعرفه‌ای به تعرفه و کاهش تدریجی تعرفه‌های مورد عمل.

۲. اصلاح سیاست‌ها و نهادهای مالیاتی کشور با هدف ارتقای کارآمدی سیاست‌های مالیاتی از طریق اصلاح نرخ مالیات بر درآمد اشخاص، بویژه افزایش سنواتی سقف معافیت مالیاتی و کاهش بیشینه نرخ مالیات بر درآمد اشخاص؛ اصلاح نرخ مالیات بر درآمد شرکت‌ها، از جمله حذف مالیات مضاعف بر سود سهام کاهش بیشینه نرخ مالیات بر درآمد شرکت‌ها؛ کاهش سهام مالیات، بویژه مالیات مستقیم از کارآمدهای دولت.

۳. ارتقای نظام تدبیر (حکمرانی) کشور و شاخص اندازه دولت از طریق کاهش تدریجی مخارج دولت و نسبت آن به GDP (به وسیله تسریع در اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی، کاهش تصدی‌گری‌های دولت از طریق خصوصی‌سازی و واگذاری بخش‌های قابل واگذار از اقتصاد کشور، کنترل بودجه‌های سنواتی با هدف کاهش سهم، مصارف عمومی و مخارج دولت از تولید ناخالص داخلی) و رهایی تدریجی از وابستگی بودجه دولت به درآمدهای نفتی.

۴. اصلاح سیاست‌ها و نهادهای پولی کشور با هدف ارتقای شاخص ثبات پولی از طریق استقلال تدریجی بانک مرکزی به نحوی که از نظر مقررات، عملکرد و کیفیت خدمات در سطح استانداردهای بین‌المللی باشد و کنترل تورم، کاهش کنترل‌های قیمتی و آزادسازی تدریجی قیمت‌ها.

۵. اصلاح سیاست‌ها و نهادهای سرمایه‌گذاری کشور با هدف ارتقای شاخص آزادی سرمایه‌گذاری با شیوه اصلاح قانون سرمایه‌گذاری خارجی کشور که مشخص‌کننده رویه‌ها و قوانین سرمایه‌گذاری کشور است، با هدف ترغیب سرمایه‌گذاری خارجی از سوی دولت. رفتار یکسان و عادلانه و برابر با قانون با اشخاص، سرمایه‌گذاران و بنگاه‌های داخلی و خارجی؛ ایجاد ثبات در برخورد‌های دولت و ارائه ضمانت‌های قانونی لازم جهت جلب اعتماد خارجی‌ها؛ رفع محدودیت‌های موجود در دسترسی به ارز خارجی؛ رفع محدودیت‌های موجود بر پرداخت‌ها، انتقال‌ها و معاملات سرمایه و تلاش در جهت رفع تحریم‌های خارجی بر سرمایه‌گذاری خارجی در ایران.

۶. اصلاح سیاست‌ها و نهادهای مالی کشور با هدف دستیابی به سطح مناسبی از توسعه مالی و ارتقای شاخص آزادی فعالیت‌های قانونمند و مؤثر عرضه‌کنندگان منابع و خدمات مالی داخلی و خارجی؛ محدودسازی نظارت و کنترل بانک مرکزی مستقل بر مؤسسات مالی به تدریج و در یک مسیر برنامه‌ریزی شده به سطح محدود به اعمال تعهدات پیمانی و جلوگیری از کلاهبرداری؛ ابتنای تدریجی تخصیص اعتبارات بر مناسبات و علائم بازار؛ واگذاری تدریجی بانک‌ها و مؤسسات مالی دولتی به بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی؛ توسعه خدمات مالی و مؤسسات مالی داخلی و خارجی با نظارت بانک مرکزی مستقل؛ ایجاد امکان و تسهیل ارائه خدمات ارزی و مبادلات از طریق ارز خارجی برای بانک‌ها و آزادی فعالیت بانک‌ها و مؤسسات مالی خارجی تحت ضوابط و نظارت بانک مرکزی مستقل.

۷. اصلاح سیاست‌ها و نهادهای حقوقی و قضایی با هدف تضمین حقوق مالکیت از راه ضمانت و حراست حقوق مالکیت توسط دولت و در سطح استانداردهای جهانی؛ ارتقای استانداردهای سیستم قضایی کشور به حدی که بتواند از کارایی و سرعت کافی در اجرای قراردادهای برخوردار شود؛ جلوگیری از هر گونه امکان تصرف و مصادره دارایی‌های شخصی و تجهیز سیستم قضایی به ابزارها و اختیارات لازم و کافی برای برخورد با هر گونه تهدید برای دارایی‌های شخصی.

البته باید توجه داشت که جهانی‌شدن برای یک اقتصاد نیمه‌دولتی، حمایت‌شده و غیررقابتی همچون ایران کار ساده‌ای نیست. از این رو، بیش از هر چیز باید بر فراهم ساختن تمهیدات لازم برای استفاده از مدیریت قوی، علمی و آینده‌نگر همراه با بهره‌گیری از تجربه دیگر کشورها، از جمله کشورهای آسیای شرقی، چین و... تأکید شود.

علاوه بر این، هماهنگی میان سیاست‌های داخلی و بین‌المللی کلان اقتصادی کشور که مستلزم ایجاد انسجام در نگرش مسئولان کشور در قبال مسائل اقتصادی در ابعاد جهانی و یکی از پیش‌نیازهای اساسی برای مذاکره با سازمان‌های بین‌المللی از قبیل سازمان تجارت جهانی است، باید صورت گیرد. بنابراین این روند در کشور ما نیاز به همکاری و تعامل مسئولان با یکدیگر و البته با اقتصاد جهانی دارد.

*عضو هیئت علمی دانشگاه الزهرا (س)، تهران، میدان ونک، دانشگاه الزهرا (س)

**دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه الزهرا (س)

***دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه الزهرا (س)

اصل مقاله و منابع در دفتر ماهنامه موجود است.